

BESCHERMDE STADS- EN DORPSGEZICHTEN EX ARTIKEL 20
VAN DE MONUMENTENZORG

BAAMBRUGGE, gemeente Abcoude

Toelichting op het voorstel tot aanwijzing van
Baambrugge tot beschermd dorpsgezicht.

Het te beschermen dorpsgezicht omvat het op bijgevoegde kaart
(Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tekening nr. 334 I)
door een stippellijn omgrensde gebied.

RDMZ, april 1983

INLEIDING

Het dorp Baambrugge ligt tussen Abcoude en Loenersloot langs het bochtige riviertje de Angstel en is via de rechte Zuwe verbonden met Vinkeveen. De bebouwing van het oude dorp, dat een verzorgende functie voor het omringende gebied had, ligt in hoofdzaak geconcentreerd op de westelijke oever in een flauwe binnenbocht van de Angstel. In de vijftiger jaren van de 20ste eeuw gaat de woonfunctie overheersen en komen er aan weerszijden van de Angstel dorpsuitbreidingen, landinwaarts gericht tot stand.

De voorgenomen aanwijzing van Baambrugge tot beschermd dorpsgezicht is met name gericht op de bescherming van de ruimtelijke structuur van het oude dorp in samenhang met de nog aanwezige historische bebouwing en de deels nog bestaande relatie met het open buitengebied.

ONTSTAAN EN ONTWIKKELING

De Angstel maakt deel uit van een rivier die zich ter hoogte van Breukelen van de Vecht afsplitst en die bij Weesp via het Gein en het Smal Weesp weer in de Vecht uitmondt. Op de oevers van deze rivieren komen de oudste bewoningspunten voor. De kleiafzetting op de oevers leverde een beter begaanbaar en bereikbaar woongebied dan de landinwaarts gelegen veenmoerassen. Ter plaatse van Baambrugge wijzen archeologische sporen op een vroege bewoning die in de 3de eeuw na Chr., vermoedelijk door toenemende wateroverlast in westelijk Nederland, weer is verdwenen. Het terrein is later overslibd geraakt.

Het tijdstip van hernieuwde bewoning is niet bekend. De oudste naamsvermelding dateert pas uit 1444, maar een oudere bewoning lijkt aannemelijk. Dit zou kunnen samenhangen met de ontginning van het westelijk van de Angstel gelegen veengebied, een omvangrijk gebied, later bekend onder de naam "De Ronde Venen", dat vanaf het begin van de 11de eeuw op systematische wijze is ontgonnen. Ter hoogte van Baambrugge is er sprake van een regelmatige opstreckende verkaveling, die van Vinkeveen tot aan de oever van de Angstel doorloopt. De later daarin aangelegde Groenlandsekade vormt de grens van de ambachtsheerlijkheid Abcoude-Baambrugge. De ontginning zal hebben plaatsgevonden vanuit zowel Vinkeveen als de Angstel. Bij Baambrugge strekt de bewoning zich niet uit over de gehele lengte van de oever, maar is beperkt gebleven tot het brede best bewoonbare gedeelte van de kleiafzetting. De met de ontginning samenhangende inklinking van het veen leidt in de 12de en 13de eeuw tot de aanleg van rivierdijken.

De hiervoor genoemde oudste vermelding heeft betrekking op een kapel die onder de parochie Abcoude valt, wat wijst op een nederzetting van geringe omvang. Van de ruimtelijke ontwikkeling is door het ontbreken van bronnen, literatuur en kaartmateriaal verder weinig bekend.

In de 17de eeuw raakt de Angstel evenals de Vecht in trek als zomerverblijf voor welgestelde stedelingen die aan het water hun buitenplaats laten bouwen. In 1626 wordt de verbinding van Amsterdam met de Vechtstreek en de stad Utrecht verbeterd door de aanleg van een zand- en jaagpad langs de Angstel en de Vecht via de Nieuwe

Wetering bij Nieuwersluis, de gebruikelijke vaarroute voor kleinere schepen tussen beide steden. De vestiging van de buitenplaatsen zal een versterking van de verzorgingsfunctie en daarmee een zekere groei van Baambrugge tot gevolg gehad hebben. De kerkelijke verzelfstandiging van het dorp in 1633 en de vergroting van de kerk in 1650 wijzen op een dergelijke ontwikkeling.

De "Nieuwe Kaart van de Lande van Utrecht" van De Roy uit 1696 verschaft een inzicht in de ligging van Baambrugge ten opzichte van de directe omgeving. De nederzetting is gesitueerd langs de westelijke oever van de Angstel aan een in zuidelijke richting doodlopende weg en is via de Zuwe met Vinkeveen verbonden. Ten zuiden van het dorp is een molen met een molengang weergegeven. Langs de overzijde van de Angstel loopt de doorgaande route, het eerder genoemde zand- en jaagpad. De brug over de Angstel is, vermoedelijk ten onrechte, niet aangegeven. De omvang van de nederzetting is nog zeer beperkt. Blijkens het eerste gedetailleerde kaartbeeld, de kadastrale minute van omstreeks 1830, is ook in de 18de eeuw de omvang van de nederzetting niet wezenlijk veranderd. Vrijwel aaneengesloten dorpsbebouwing komt voor langs de westelijke oever van de Angstel op een relatief smalle strook grond tussen de weg en het water, aan de landzijde van de weg tussen de kerk en de Zuwe en langs de zuidzijde van de Zuwe. De buitendijkse strook is ten noorden van de brug minder dicht bebouwd en ten zuiden van de bebouwde kom dermate versmald dat er slechts ondergeschikte bebouwing als een hooiberg of een theekoepel voorkomt. Buiten de bebouwde kom en aan de overzijde van de Angstel is de bebouwing, voornamelijk agrarische bedrijven en een enkele buitenplaats, verspreid gelegen langs de binnenzijde van de dijk.

De dorpsbebouwing is direct aan de straat gesitueerd en van de Angstel afgekeerd. De Brugstraat en een smal steegje ten zuiden daarvan geven direct toegang tot de rivier.

De op de kadastrale minute aangegeven Straatweg die een scherpe bocht van de weg langs de rivier afsnijdt, ook wel "Kleine Coupure" genoemd, stamt uit de Franse Tijd. Op last van Napoleon is de verbinding tussen Amsterdam en Utrecht verbeterd door verbreding van de bestaande zandpaden en door aanleg van enkele bochtafsnijdingen. Voor de aanleg van de Kleine Coupure is een buitenplaats afgebroken.

Tot in deze eeuw blijft Baambrugge een kleine woon- en verzorgingskern in een agrarisch gebied. Het merendeel van de buitenplaatsen nabij het dorp is verdwenen. In de 19de eeuw komen de huidige kerk (1844) en de gietijzeren ophaalbrug (1877) tot stand, evenals het raadhuis voor de gemeente Baambrugge (1886) aan de Rijksstraatweg tegenover de brug, dat sinds de samenvoeging met de gemeente Abcoude-Proostdij in 1941 niet meer als zodanig in gebruik is. In de dertiger jaren van de 20ste eeuw worden langs de afgesneden bocht van het zandpad woonhuizen gebouwd. De bevolkingsgroei van na de tweede wereldoorlog heeft geresulteerd in twee dorpsuitbreidingen die niet meer op de Angstel georiënteerd zijn. Hierdoor is er alleen nog aan de zuidzijde sprake van een directe relatie van de

historische kern met het omringende agrarische gebied. In de vijftiger jaren verdwijnt het doorgaande verkeer langs Baambrugge door de aanleg van rijksweg 2 van Amsterdam naar Utrecht.

HUDIG RUIMTE- LIJK KARAKTER

Het huidige ruimtelijke karakter van Baambrugge wordt nog altijd in hoofdzaak bepaald door de situering van de oude kern aan de ter plaatse flauw gebogen Angstel. Kenmerkend is de beslotenheid van het dorp van buitenaf gezien en de openheid van het daarop aansluitende agrarische gebied met de ter plaatse voorkomende historisch waardevolle boerderijen. De bebouwing van de Dorpsstraat met achtertuinten tot aan het water ligt van de rivier afgekeerd. Door het brede profiel van de Rijksstraatweg is de relatie van de daaraan gelegen bebouwing met de kern minder duidelijk. De toegang tot het dorp vanaf de straatweg, juist in de bocht van de weg gelegen, wordt geaccentueerd door de markante ophaalbrug en het daartegenover gelegen huis Overdorp en het 19de eeuwse voormalige raadhuis. Ook de kerk speelt daarbij als afsluitend element van de Brugstraat een rol.

Kenmerkend voor het karakter van de Dorpsstraat is de vrijwel aan-eengesloten, direct aan de straat in een vloeiende rooilijn gelegen bebouwing langs de oostzijde en de grotere variatie in situering van bebouwing met kleine verspruingen van de rooilijn aan de westzijde. De verkaveling en de situering en schaal van de bebouwing zijn niet wezenlijk gewijzigd. Het ruimtelijk karakter van de kern ten noorden van de kerk bij de aansluiting van de Brugstraat op de Kleiweg is ten gevolge van sloop van bebouwing en van de afwijkende situering van de daar tot stand gekomen nieuwbouw, duidelijk veranderd.

Het karakter van de bebouwing en van de openbare ruimte in de oude kern wordt voornamelijk bepaald door de veranderingen en vernieuwingen uit de 19de eeuw.

Op de als bijlage opgenomen inventarisatiekaart is de historisch ruimtelijke waarde van Baambrugge in de huidige verschijningsvorm met het oog op de voorgestelde aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht in hoofdlijnen weergegeven.

AAN TE WIJZEN GEBIED

Het voorstel tot aanwijzing van Baambrugge tot beschermd dorpsgezicht omvat de oude dorpskern aan weerszijden van de Angstel met uitzondering van het noordelijk gedeelte langs de Kleiweg. Tevens is in dit kader het aangrenzende agrarische gebied ten westen van de Angstel van belang. De omgrenzing van het aanwijzingsvoorstel komt globaal gezien overeen met de kavelgrenzen en/of straten tussen de oude kern en de nieuwbouw. De oostgrens valt samen met de oostelijke oever van de Angstel en de zuidgrens met de voormalige molengang, die door de hogere ligging in het landschap een visuele afscherming vormt.

Het voorstel bevat voorts een strook van circa 150 meter van het agrarische gebied ten westen van de Angstel. De openheid van het westelijk daarvan gelegen weidegebied is zeker van belang. Een aanwijzing tot beschermd gezicht lijkt vanwege de uitgestrektheid van het gebied echter niet het meest adequate instrument ter bescherming daarvan.

NADERE TYPERING
TE BESCHERMEN
WAARDEN

De belangrijkste ruimtelijke kenmerken van het aan te wijzen beschermde dorpsgezicht zijn bij de beschrijving van het huidige ruimtelijke karakter reeds aangeduid. In het vervolg wordt nader ingegaan op aspecten die binnen het kader van deze algemene kenmerken van bijzondere waarde zijn voor het historisch ruimtelijke karakter van Baambrugge.

In de Dorpsstraat en Brugstraat is de verkaveling loodrecht op de straat gericht. De bebouwing is in de rooilijn aaneengesloten gesitueerd of met smalle tussenruimten van elkaar gescheiden. Aan de randen van het dorp verliest de bebouwing het gesloten karakter. De perceelsbreedte varieert. De bouwhoogte is afwisselend één of twee bouwlagen met een vaak steile kap. De nok is over het algemeen loodrecht op de voorgevel gericht. De wat bredere panden hebben een nokrichting evenwijdig aan de straat. Het individuele karakter van de panden leidt tot een afwisselend straatbeeld. Over het algemeen komen top- en lijstgevels voor. Van het merendeel van de bebouwing is tevens de historische vormgeving en detaillering van belang. Een zekere eenheid in opbouw en geleding van de gevels en in materiaal is hiervoor kenmerkend. Verticaal geplaatste ramen op regelmatige afstand bepalen de opbouw van de gevels. Baksteen en gebakken dakpannen zijn het meest gebruikte materiaal en ook komen er gepleisterde gevels voor.

Kenmerkend voor het ruimtelijk beeld is de eenvoudige indeling van het dwarsprofiel van de straat. Voor de bebouwing langs loopt een smalle strook waarin op een aantal plaatsen leibomen voorkomen. Deze stroken zijn door molgoten van de rijweg gescheiden. De bestrating is geheel uitgevoerd in klinkers. Voor particuliere stoepen is in dit smalle straatprofiel nauwelijks ruimte. Het groen van de op zich zeer weinig voorkomende tuinen speelt in het straatbeeld een belangrijke rol.

De kerk heeft geen bijzondere plaats in de ruimtelijke structuur van het dorp en is gesitueerd in de binnendijkse bebouwingsstrook van de Dorpsstraat. Opvallend in het straatbeeld is de monumentale neoklassieke façade van de kerk die met natuurstenen pilasters versierd is. Door sloop van bebouwing aan weerszijden van de kerk is de ruimtelijke situatie ter plaatse gewijzigd.

Langs de Zuwe is een rechte strook eenvoudige lage bebouwing direct aan de straat gelegen. De percelen zijn zeer ondiep en relatief lang. De nokrichting van de daken is overwegend evenwijdig aan de straat gericht. Het rechte tracé van de smalle weg met landinwaarts bomenrijen aan weerszijden benadrukt de specifieke langgerekte verkaveling van de veenontginning richting Vinkeveen.

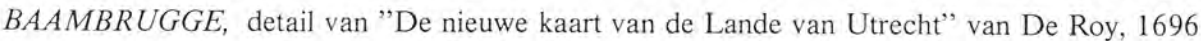
Van een bijzondere ruimtelijke waarde is de overgang van de beslotenheid van de dorpsbebouwing naar het open weidegebied langs de Angstel. Kenmerkend is de lagere ligging van het veengebied ten opzichte van de weg en de loodrecht op de wegsloot gerichte structuur van kavelsloten.

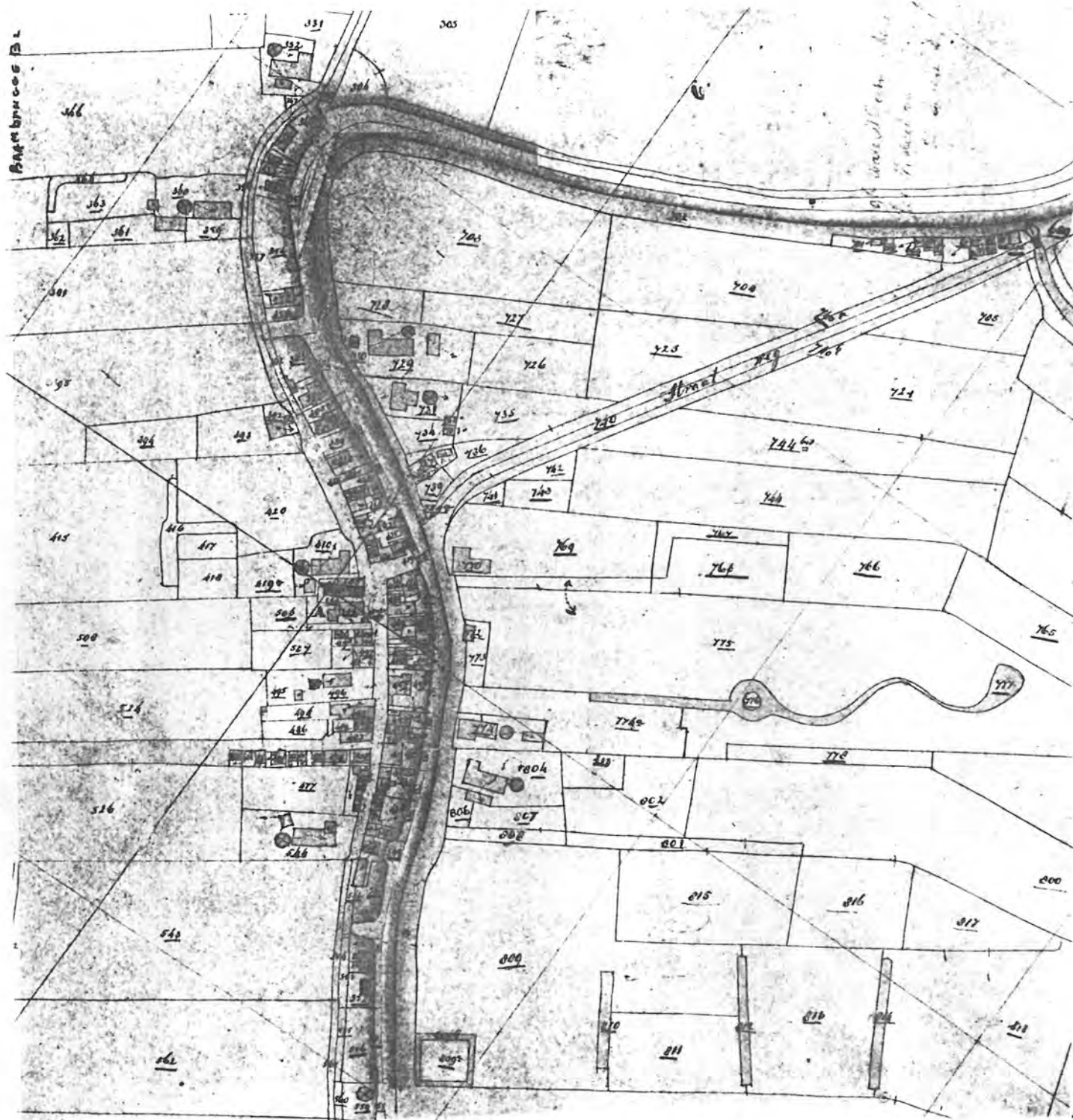
De agrarische bedrijven vormen concentraties van gebouwen in het open landschap, waarbinnen de oude boerderij zich duidelijk als hoofdgebouw manifesteert. De nokrichting van de gebouwen is over het algemeen loodrecht op de weg gericht. Bijzonder markant is de hereboerderij "Vrederust" met het monumentale, twee verdiepingen hoge voorhuis. De beplanting op het erf benadrukt het buitenplaatsachtige karakter van dit bedrijf.

De buitendijkse strook grond is voornamelijk als moes- of siertuin in gebruik en is door heggen of hekken van de weg gescheiden. Tegenover Vrederust staat een theekoepel aan de daar ter plaatse verbrede Angstel.

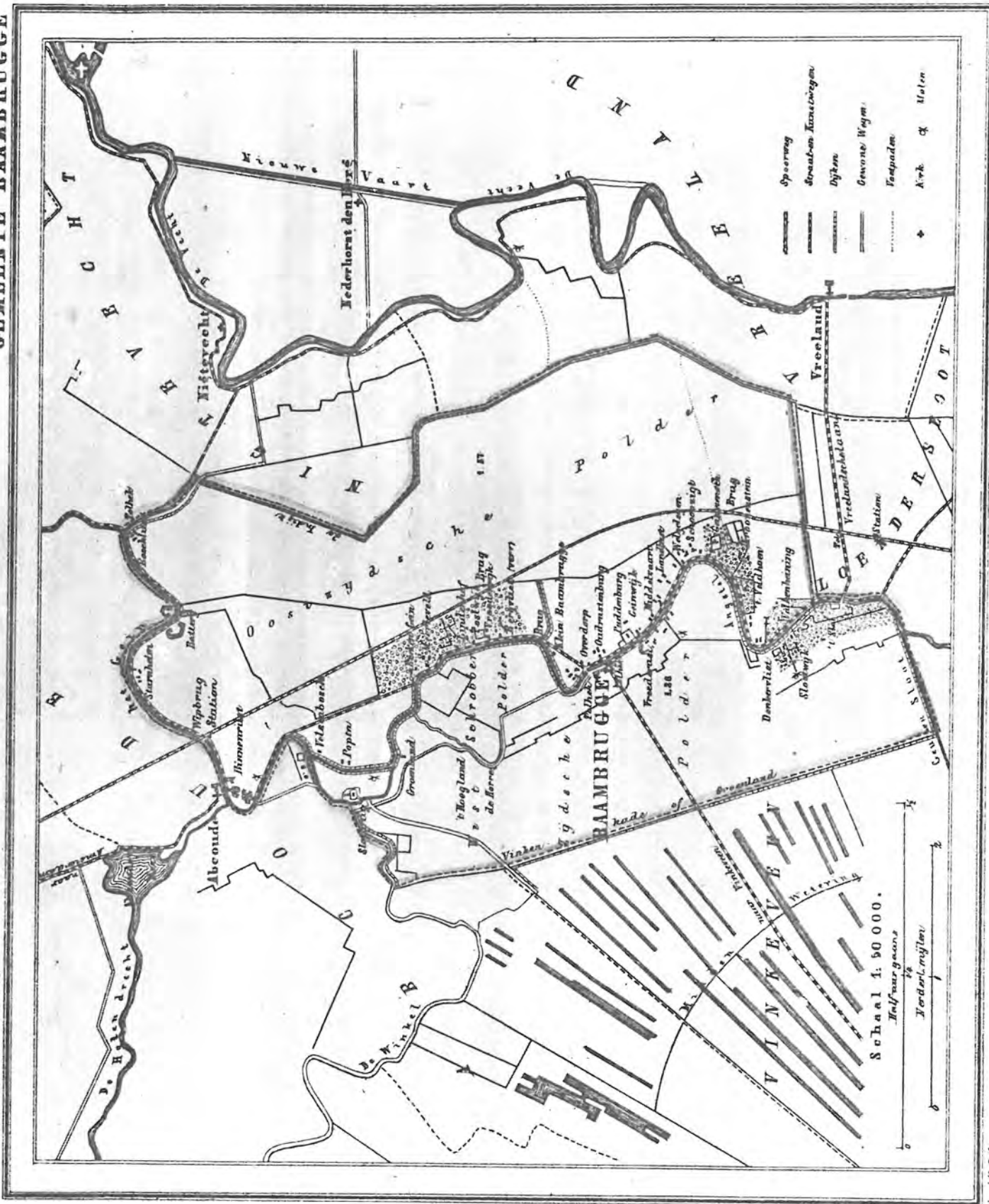
RECHTSGEVOLG AANWIJZING

Ter effectuering van de bescherming van het aan te wijzen dorpsgezicht moet ingevolge artikel 37, lid 5 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening een bestemmingsplan ontwikkeld worden. De toelichting op de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht kan daarbij wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is, de karakteristieke met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling, die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

BAAMBRUGGE, kadastrale minute, ca. 1830

VERKLARING

HISTORISCHE RUIMTEBEGRENZING VAN BELANG I.V.M.

ROOILIJN, BEBOUWINGSSCHAAL EN HISTORISCH BEBOUWINGSBEELD

ROOILIJN EN BEBOUWINGSSCHAAL

NIET-HISTORISCHE RUIMTEBEGRENZING T.G.V.

ROOILIJNVERLEGGING, SLOOP

WATER

DORPSUITBREIDINGEN SINDS 1950

HISTORISCH RUIMTELIJKE WAARDERINGSKAART

STADS- EN DORPSGEZICHTEN EX. ART. 20 MONUMENTENWET

BAAMBRUGGE

DEC. '83

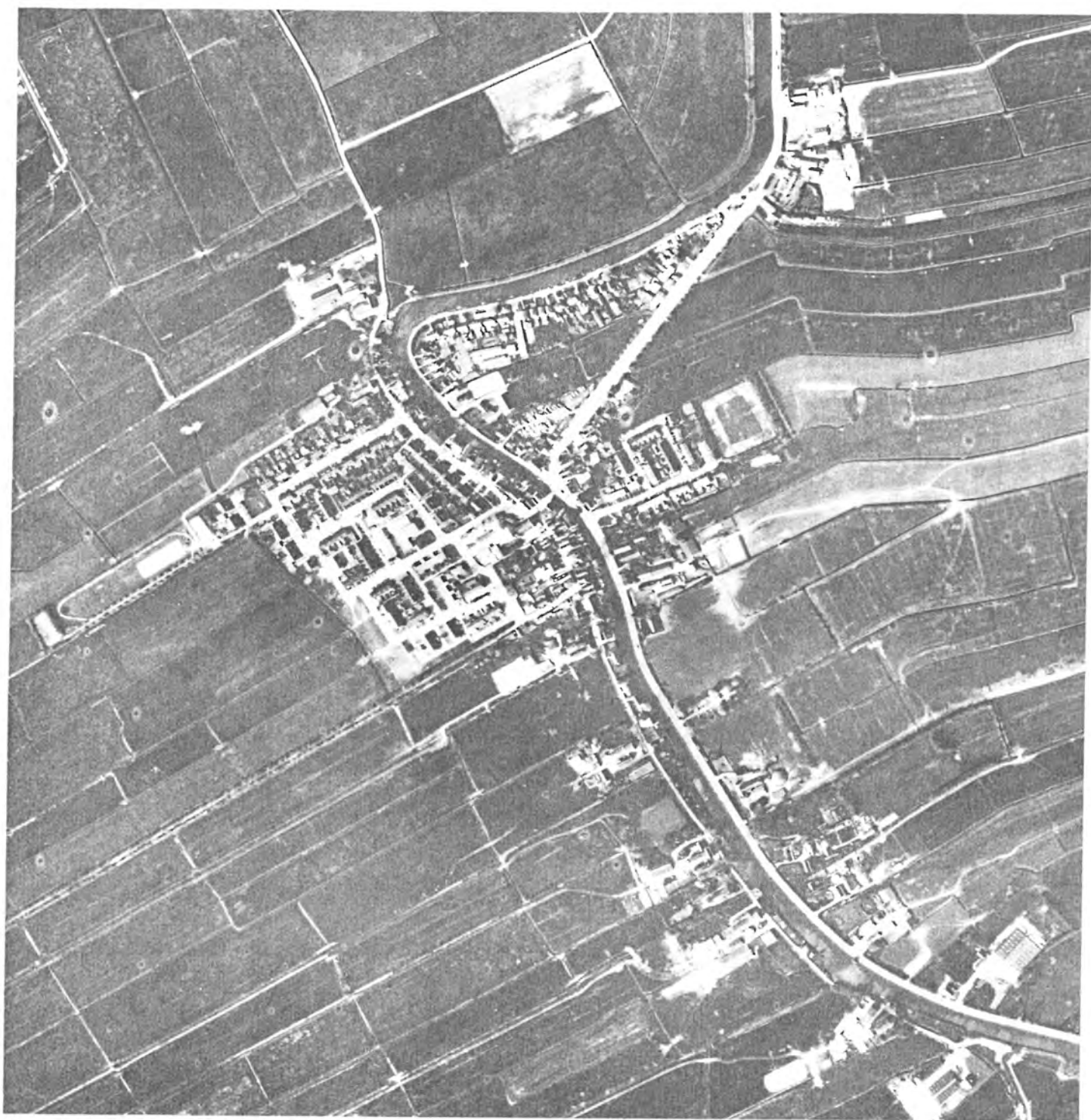
0 20 40 60 meter

TEX N° 334

RIJSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

BAAMBRUGGE, topografische kaart, 1900

BAAMBRUGGE, luchtfoto Topografische Dienst te Delft

